

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЧОРНИЙ Руслан Володимирович

УДК 330.322

**ІНВЕСТИВАННЯ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ В УМОВАХ
РОЗВИТКУ РИНКОВИХ ВІДНОСИН**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ТЕРНОПІЛЬ – 2014

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі аграрного менеджменту і права Тернопільського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
член-кореспондент НААН України
ДУДАР Тарас Григорович,
Тернопільський національний економічний
університет, завідувач кафедри аграрного
менеджменту і права

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ЛИПЧУК Василь Васильович,
Львівський національний аграрний університет,
завідувач кафедри статистики та аналізу

кандидат економічних наук, старший
науковий співробітник
КРОПИВКО Максим Михайлович,
Національний науковий центр
“Інститут аграрної економіки”,
старший науковий співробітник
відділу розвитку підприємництва і кооперації

Захист дисертації відбудеться 15 жовтня 2014 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.052.03 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11-А, зал засідань

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету, за адресою: 46020, м. Тернопіль, майдан Перемоги, 3.

Автореферат розісланий 12 вересня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

І. Я. Омецінська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ринкові трансформації в аграрному секторі України відбувалися на фоні системної кризи в державі. Це обумовило падіння багатьох індикаторів економічного розвитку й продуктивності, руйнування майнових комплексів та економічних зв'язків в галузі. Водночас, інституційні зміни, що забезпечили організаційну, майнову та інфраструктурну сторони функціонування агропромислового виробництва, посприяли стабілізації результатів діяльності утворених за цей час аграрних формувань та загострили проблеми їхнього розвитку. Інтерес світової спільноти до аграрного потенціалу України, обумовлений світовою продовольчою кризою, створює сприятливі умови для розвитку вітчизняного сільського господарства, але без належного забезпечення, не трансформується в інвестиційні потоки.

Виходячи із цього, існує сукупність актуальних проблем інвестування агроформувань, обумовлених їх адаптацією до ринкових інституцій не лише державного, але й світового рівня. Серед основних проблем: розвиток інституційного середовища аграрного та фінансового ринків, спроможних ефективно залучати, розміщувати та сприяти окупності інвестицій в сільське господарство; формування державної аграрної політики, спрямованої на забезпечення вільного та рівного доступу аграрних формувань до інвестиційних ресурсів та державну підтримку розвитку пріоритетних галузей агропродовольчого виробництва; вдосконалення систем управління інвестиційними процесами аграрних формувань, спрямоване на забезпечення системного підвищення інвестиційної активності та ефективності використання інвестицій задля якнайповнішого використання біологічного потенціалу галузі.

Концептуальні основи інвестування в умовах ринку розроблені відомими зарубіжними вченими: П. Друкером, Дж. Кейнсом, М. Кондратьєвою, М. Портером, Р. Роджерсом, А. Смітом, П. Самуельсоном, Й. Шумпетером та рядом інших. Теоретичні й практичні проблеми інвестування в аграрному секторі економіки, його адаптування до умов ринку, узгодження із глобальними процесами досить широко висвітлені в працях багатьох вітчизняних науковців: А. Гайдуцького, О. Гальчинського, О. Гудзь, О. Гудзинського, І. Бланка, М. Дем'яненка, Т. Дудара, М. Кісіля, М. Коденської, М. Корецького, С. Кравченка, О. Крисального, М. Кропивка, П. Лайко, В. Липчука, П. Макаренка, М. Маліка, Г. Мостового, П. Саблука, О. Савченка, О. Олійника, Б. Пасхавера, О. Прокопенка, В. Трегобчука, О. Тивончука, А. Чупіса, В. Юрчишина та ін.

Проте, віддаючи належне беззаперечним розробкам і досягненням вітчизняних та зарубіжних науковців, зауважимо, що специфіка аграрного сектору економіки, умови формування та розвитку аграрних формувань, проблеми їх адаптації до ринку обумовлюють той факт, що багато концептуальних, тактично й стратегічно важливих аспектів інвестування аграрних формувань залишаються не достатньо дослідженими. Потреба в їх дослідженні в умовах отримання проміжних результатів аграрної реформи зумовлюють актуальність дисертаційного дослідження, його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є результатом досліджень, які проводилися у відповідності до планів науково-дослідних робіт кафедри аграрного менеджменту і права Тернопільського національного економічного університету за наступними темами: «Наукові основи формування нових економічних відносин між суб'єктами аграрного ринку і адаптації агропромислових формувань до ринкових умов» (державний реєстраційний номер 0106U00517), в межах якої здобувачем виконано розділ «Формування і функціонування організаційно-економічного механізму інвестування в сільському господарстві»; „Обґрунтування стратегії сталого розвитку аграрної сфери і функціонування агропродовольчого ринку в умовах розвитку ринкових відносин” (номер державної реєстрації 0110U008607), в межах якої здобувачем виконано розділ «Шляхи інвестиційного забезпечення сільського господарства в умовах розвитку ринкової економіки».

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення теоретичних, науково-методичних та організаційних засад інвестиційної діяльності аграрних формувань в умовах ринку.

Відповідно до мети, у дисертації були поставлені такі завдання:

- поглибити сутність, методичні основи та особливості інвестування аграрних формувань в умовах пореформеного розвитку у контексті інституційних трансформацій аграрного сектора економіки;

- обґрунтувати доцільність та умови застосування інструментів зарубіжного досвіду інвестування в аграрному секторі з метою їх адаптації до умов України та підвищення ефективності інвестування, а також встановити рівень і ключові чинники інвестиційної привабливості вітчизняного сектору економіки України, окреслити його основні проблеми та напрямки їх вирішення;

- запропонувати оптимальне вирішення проблеми активізації інвестиційної діяльності за рахунок раціоналізації виробничо-господарських процесів, що дозволило б підвищити ефективність використання інвестиційних ресурсів в умовах існуючих системних обмежень;

- здійснити емпіричне діагностування інвестиційних процесів в аграрних формуваннях на основі комплексного аналізу динаміки, структури та джерел надходження інвестицій, впливу на них держави та зовнішніх інвесторів;

- виявити основні залежності та взаємозв'язки інвестицій із соціально-економічними поняттями та процесами, притаманними агроформуванням, систематизувати їх сценарії поведінки з точки зору інвестиційної активності;

- розробити факторну модель впливу показників операційної діяльності на обсяг інвестицій для забезпечення їх приросту та підвищення ефективності;

- сформулювати методичні підходи до становлення ринку іпотечного кредитування в сільському господарстві, запропонувати механізм та умови його реалізації;

- окреслити принципи диверсифікації джерел залучення інвестиційних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами, здійснити їх порівняння та оцінити перспективи нарощення за рахунок використання можливостей фондового ринку.

Об'єктом дослідження є процес інвестування аграрних формувань в умовах пореформеного розвитку та стабілізації аграрного сектору економіки.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів інвестування аграрних формувань та його удосконалення.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, системний підхід до вивчення економічних явищ. Поставлені в дисертаційній роботі завдання вирішувалися за допомогою таких методів: абстрактно-логічного (при вивченні сутності інвестицій та пов'язаних категорій, формулюванні теоретичних узагальнень висновків); монографічного (для відображенні процесів формування та використання інвестиційного потенціалу сільськогосподарських підприємств в динаміці); статистичного аналізу (для групування аграрних формувань за параметрами інвестування та визначення рівня концентрації інвестицій); рядів динаміки (при дослідженні зміни показників у часі); графічного (для наочного зображення результатів дослідження); розрахунково-конструктивного (при прогнозуванні можливих варіантів розвитку економічних процесів з урахуванням зміни різноманітних факторів); економіко-математичного моделювання (при оптимізації управління умовами ефективної інвестиційної діяльності). Достовірність отриманих результатів, висновків та пропозицій підтверджується проведеними розрахунками і значним об'ємом емпіричного матеріалу, поданого у роботі.

Інформаційно-аналітичну базу дослідження склали законодавчі та нормативні акти України, офіційні матеріали Продовольчої аграрної організації при ООН (FAO), Державної служби статистики України, Державної служби статистики України в Тернопільській області, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Головного управління агропромислового розвитку і Управління зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Тернопільської обласної державної адміністрації, оперативні дані фондових ринків України та світу, дані річної та оперативної звітності сільськогосподарських підприємств, публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників, матеріали міжнародних конференцій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні сукупності теоретичних, науково-методичних та організаційних засад інвестування в аграрних формуваннях та обґрунтуванні пропозицій щодо підвищення його ефективності. До основних результатів, одержаних особисто автором, які характеризуються науковою новизною і виносяться на захист, належать, насамперед, такі:

вперше:

– на основі теорії обмеження систем розроблено методіку раціоналізації інвестиційних процесів, що обґрунтовує потребу встановлення пріоритетності напрямів інвестування, спрямованих на розширення можливостей виробничих та матеріалопровідних підсистем відповідно до потокового підходу, шляхом збільшення їхньої пропускну здатності, що сприятиме більш ефективному використанню інвестиційних ресурсів;

удосконалено:

- тлумачення поняття “інвестування в аграрних формуваннях”, яке на відміну від існуючих дефініцій, подано із урахуванням особливостей здійснення

інвестування в умовах агропродовольчого виробництва, як комплекс заходів, здійснюваних суб'єктами аграрного підприємництва, спрямованих на вкладення капіталу у будь-якій формі та вигляді в об'єкти господарського механізму з метою досягнення визначених цілей, які здійснюються на встановлений термін із врахуванням додаткових, пов'язаних із природо-кліматичними і соціально-демографічними факторами, ризиків та інших умов агровиробництва;

- теоретико-методичні засади державного регулювання інвестиційної діяльності аграрних формувань, на основі узагальнення зарубіжного досвіду й виявленні національних відмінностей та особливостей, врахування яких дозволить забезпечити суттєве покращення інвестиційної привабливості аграрного сектору економіки, зокрема розробка системи податкових пільг для суб'єктів, що інвестують в аграрний сектор; запровадження норм прискореної амортизації основних засобів для аграрних формувань; здійснення часової диференціації податків з технічних засобів, відповідно до їх віку; забезпечення компенсації відсоткової ставки за кредитами при купівлі аграрними формуваннями високотехнологічних основних засобів;

- принципи диверсифікації джерел залучення інвестицій в сільське господарство, спрямованих на активізацію інструментів фондового ринку, які створюють передумови для збільшення інвестиційного потенціалу, сприяють встановленню ринкової вартості підприємства, підвищенню рівня прозорості фінансової діяльності аграрних формувань та покращенню їхнього іміджу;

дістали подальшого розвитку:

- організаційна модель розвитку іпотечного кредитування, яка на відміну від існуючих, передбачає прийняття ряду нормативних документів, створення державного агента з управління земельною іпотекою із розмежуванням функцій та елементів, що дає змогу збільшувати розмір застави та підвищувати кредитоспроможність аграрних підприємств;

- факторна модель залежності обсягів інвестування аграрних формувань від окремих параметрів операційної діяльності, що створює передумови для цілеспрямованого впливу на інвестиційну діяльність частки амортизаційних відрахувань, матеріальних витрат в розрахунку на площу сільськогосподарських угідь, їх частки в загальній структурі витрат, чисельності працівників та площі аграрних формувань, рівня товарності продукції;

- концепція концентрації інвестиційних ресурсів в аграрних холдингах, в межах якої обґрунтовано сценарії інвестування аграрних формувань, які визначають обсяги та системність інвестування і дозволяють диференціювати регулятивний вплив на аграрні формування, що реалізують різні інвестиційні сценарії;

- система взаємозалежностей, відповідно до якої було встановлено та обґрунтовано існування зв'язку між розмірами й інтенсивністю інвестицій, з однієї сторони, та між фінансовими результатами, вартістю основних засобів і валовим доданим продуктом – з іншої, що засвідчило недостатній обсяг інвестування аграрних формувань та потребу у його суттєвому збільшенні.

Практичне значення одержаних результатів. Ряд положень дисертаційної роботи доведено до рівня методичних рекомендацій, практична реалізація яких на

рівні підприємства, району, області сприятиме підвищенню ефективності інвестиційної діяльності в аграрному секторі.

Науково-методичні розробки здобувача та рекомендації щодо застосування методики обґрунтування пріоритетності інвестиційних цілей на основі теорії обмеження систем знайшли схвалення у Приватному аграрному підприємстві «Агропродсервіс» (довідка №04-2061/10.1-2 від 16.11.2010 р.); концептуальні умови управління інвестуванням у великих аграрних формуваннях на засадах диверсифікації джерел залучення інвестицій та підвищення капіталізації підприємств були схвалені та прийняті до впровадження у Сільськогосподарському ТОВ «Україна» (довідка №328 від 22.08.14 р.); алгоритм рішень щодо підвищення ефективності інвестування в системі агровиробництва, сформований на засадах системності, комплексності, досягнення оптимальної вартості інвестиційних ресурсів в умовах теорії обмеження систем, спрямований на якнайповніше використання біологічного потенціалу рослин в умовах сталого розвитку, схвалений і прийнятий до впровадження в діяльності ТзОВ «Благодар-АГРО» (довідка № 211 від 17.07.2013 р.); методичні підходи щодо покращення інвестування аграрних формувань в умовах розвитку ринкових відносин, результати аналізу динаміки та структури інвестування, визначення рівня концентрації інвестицій за районами та розроблені, на основі цього диференційовані підходи до формування інвестиційної політики в їх межах схвалені і прийняті до впровадження Департаментом агропромислового розвитку Тернопільської ОДА (довідка №04-2061/10.1-2 від 16.11.2010 р.), та управлінням зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності Тернопільської ОДА (довідка №524-1/01-01-1 від 14.10.2013 р.).

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-27/285 від 29.01.2013 р.) при викладанні дисциплін «Інвестиційний менеджмент», «Аграрна політика», «Інституції аграрного ринку».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено підхід здобувача щодо активізації і підвищення ефективності інвестиційної діяльності аграрних формувань та реалізації їх інвестиційного потенціалу в умовах ринку. Наукові результати, що викладені у дисертації та виносяться на захист, отримані автором особисто. Із наукових праць, виданих у співавторстві, використані лише ті положення, які є результатом індивідуальних досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Результати наукового дослідження, викладені в дисертації, пройшли апробацію шляхом обговорення і отримали схвальну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях: «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті». (м. Тернопіль, 2007, 2009, 2010, 2013 рр.); «Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки» (м. Тернопіль, 2011 р.); «Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд» (м. Донецьк, 2014 р.) та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Стратегія розвитку підприємства: теорія, організація, практика» (м. Тернопіль – м. Чортків, 2009 р.); «Проблеми, напрями і механізм забезпечення сталого розвитку суб'єкти національної економіки» (м. Тернопіль, 2010 р.).

Публікації. Основні положення, теоретичні та методичні узагальнення, практичні висновки та рекомендації дисертаційної роботи викладені у 16 наукових працях (із яких 3 у співавторстві) загальним обсягом 6,5 друк. арк. (особисто автору належить 5,75 друк. арк.), із них 7 у вітчизняних наукових фахових виданнях (загальний обсяг 3,95 друк. арк.), 1 – у міжнародному виданні (1 друк. арк.), 8 – в інших виданнях (загальний обсяг 1,55 друк. арк.).

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 191 сторінці друкованого тексту. Вона містить 26 таблиць, викладених на 21 сторінці, 24 рисунки, викладених на 14 сторінках, та 13 додатків, викладених на 42 сторінках. Список використаних джерел налічує 221 найменування і займає 21 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі “**Теоретико-методичні основи інвестування аграрних формувань в умовах ринку**” досліджено науково-методичні аспекти інвестування в аграрних формуваннях, проаналізовано методичні підходи до розуміння сутності інвестування, розкрита методика дослідження інвестиційних процесів.

Визначено місце інвестицій в системі наукових знань, що характеризується взаємозв'язками інвестування з іншими науковими дисциплінами й категоріями та дозволяє обґрунтувати та узагальнювати його методичні засади (рис. 1).

Політекономічне походження терміну “інвестиція” обумовлює його приналежність до сукупності економічних знань, що охоплюють фундаментальні та прикладні аспекти функціонування виробничо-господарських суб'єктів та соціально-економічних інститутів. Внаслідок цього відбувається взаємоадаптація та взаємодоповнення категорій, процесів та методів дослідження інвестицій із аналогічними поняттями макроекономіки, мікроекономіки, економіки підприємств, фінансово-кредитних дисциплін та фінансового обліку. Такий зв'язок забезпечує різностороннє дослідження інвестицій та його похідних понять в межах інвестиційної системи.

Встановлено, що інвестування розглядається як засіб подолання кризових явищ в аграрній економіці, який сприятиме відновленню та зростанню виробничого капіталу, підвищенню ефективності агропромислового виробництва, впровадженню досягнень НТП і прискоренню розвитку сільського господарства. Інвестицій належать до найважливіших показників процвітання національної економіки, а перепади інвестиційних вкладень є індикатором змін сукупного попиту, обсягу національного виробництва та рівня зайнятості населення.

Тракування інвестицій залежить від соціально-культурних чинників, і якщо в західних країнах воно частіше пов'язується із придбанням цінних паперів чи землі, то в Україні ототожнюється із капітальними вкладеннями. На основі узагальнення існуючих визначень терміну “інвестування” запропоновано власне, яке враховує пріоритети та особливості розвитку аграрної сфери. Відповідно до цього, інвестування аграрних формувань – це комплекс заходів, здійснюваних суб'єктами аграрного підприємництва, спрямованих на вкладення капіталу у будь-якій формі та вигляді в об'єкти господарського механізму з метою досягнення визначених цілей,

які здійснюються на встановлений термін із врахуванням додаткових, пов'язаних із природо-кліматичними і соціально-демографічними факторами, ризиків та інших умов агровиробництва.

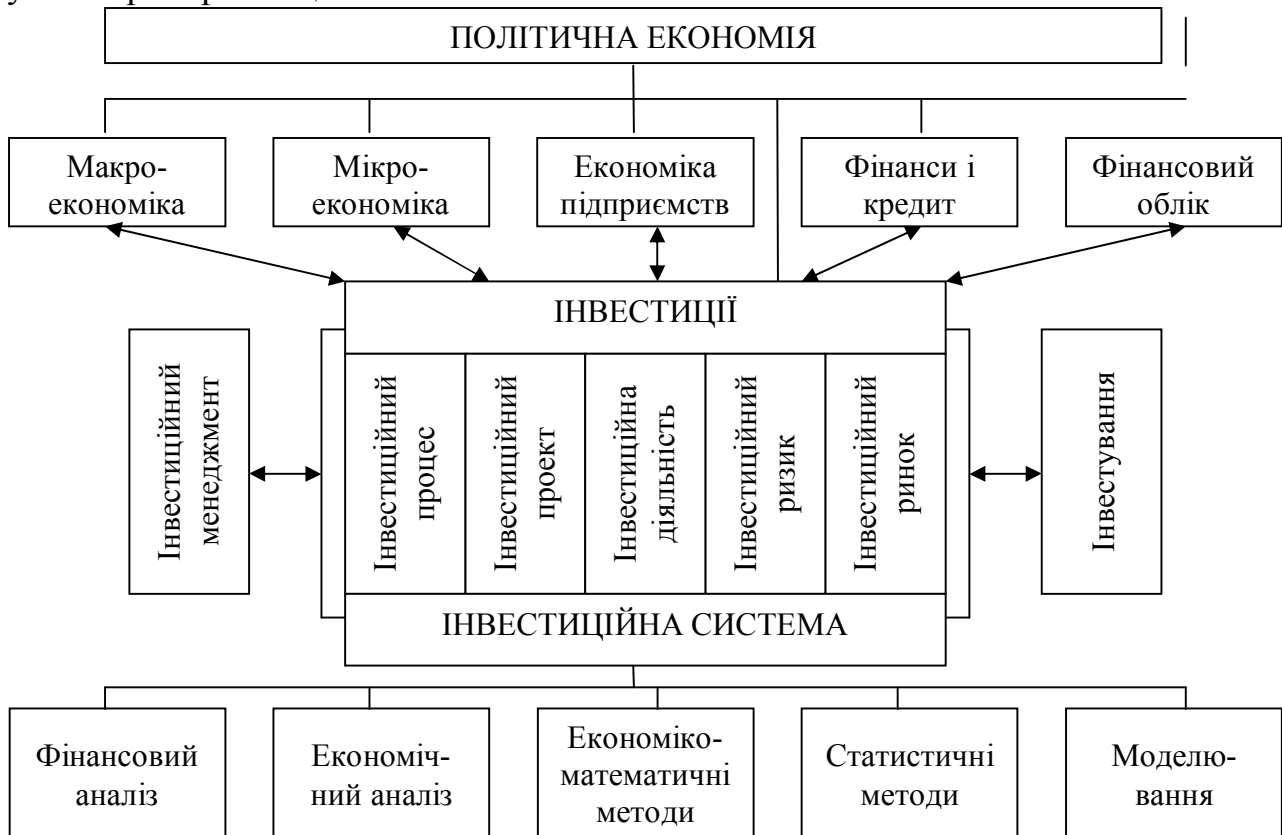

Рис. 1. Місце інвестицій в системі економічних знань і категорій

Виявлено, що додатковими особливостями інвестування в аграрному секторі є природні та біологічні процеси, які обумовлюють дискретність результатів виробництва; структура галузі з точки зору її впливу на продовольчу безпеку та сировинні ринки; соціальні та демографічні процеси в сільській місцевості з позиції забезпечення трудовими ресурсами; умови формування власності на землю, які визначають принципи землекористування.

Зазначено, що сучасні інвестиційні механізми в аграрному секторі формувалися не на основі еволюції, а шляхом прискорення трансформаційних процесів, що обумовлює слабку інституційну структуру інвестиційного ринку, відсутність чітких механізмів та індикаторів інвестування в аграрний сектор.

Обґрунтовано доцільність запозичення та адаптації іноземного досвіду інвестування в АПК, особливо країн Центральної та Східної Європи, які здійснили схожі реформи в системі власності та формуванні інституційного середовища. Відповідно до цього, запропоновано ключові аспекти активізації інвестиційної діяльності шляхом компенсації інвестицій у виробничу сферу за рахунок податкових пільг; запровадження норм прискореної амортизації для основних засобів з метою пришвидшення оновлення матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва; стимулювання інвесторів, які працюють в депресивних регіонах через систему податкових пільг; запровадження часової диференціації податків з технічних засобів, відповідно до їх віку, за якого нові

засоби оподатковуються за найбільш сприятливими тарифами; налагодження прямих зв'язків між виробниками кращих зразків сільськогосподарської техніки та агровиробниками й забезпечення компенсації відсоткової ставки за кредит при купівлі високотехнологічних та енергоощадних основних засобів.

У країнах з розвинутими ринковими відносинами інвестиційний попит і пропозиція збалансовані через механізм ціноутворення на базі зрівноважених цін на інвестиції та інвестиційні товари. Система зрівноважених цін формується мікроекономічними пропорціями в процесі виробництва та збуту, головною з яких є співвідношення “інвестиції – приріст інвестиційних товарів (капітального майна)”. При цьому ринок характеризується випереджаючим розвитком інвестиційної пропозиції та відносно стабільним попитом, які формуються відповідно до номенклатури. Саме тут інвестори шукають недооцінені ринком інструменти, які дають змогу за рахунок їх придбання підвищити через деякий час (а іноді миттєво) вартість капіталу через зростання вартості активів, у які інвестор трансформував свій капітал за допомогою інвестиційного ринку.

Здійснено періодизацію інвестиційної політики в Україні. Відмічено несистемність і низький рівень реалізації її основних положень в аграрному секторі, що випливає із відсутності стратегічної постановки проблеми. Оцінено мотиви здійснення інвестиційної діяльності та її зв'язок з державною інвестиційною політикою з позиції визначення основних принципів інвестування.

Охарактеризовано інвестиційну систему аграрного сектору, яка має ряд проблем, що відображаються в показниках ресурсного та матеріально-технічного забезпечення і, відповідно, в результатах фінансово-господарської діяльності. Встановлено, що причинами цього є слабе інституційне забезпечення, недієздатність дорадницьких служб, низька ефективність роботи Аграрного фонду, товарних бірж та фондового ринку, що обумовлює фокусування дослідження на реальних інвестиціях. В контексті цього встановлено, що в умовах нестабільності інвестиційного ринку формуються обмеження, які деформують його структуру, не дозволяють в повній мірі реалізовувати можливості всіх фінансових інструментів і сприяють загальному спрощенню інвестиційних процесів, зокрема надання кредиту значення пріоритетного джерела інвестицій.

У другому розділі **“Сучасний стан та економічна ефективність інвестування аграрних формувань”** проведено системний аналіз інвестиційної привабливості сільського господарства, здійснено економічну оцінку інвестиційних процесів та проаналізовано економічну ефективність інвестицій в аграрних формуваннях.

Встановлено, що трансформаційні процеси в аграрному секторі створили передумови для ефективного господарювання аграрних формувань та їх вільній комунікації зі світовими ринками товарів, капіталів, робочої сили, сировини тощо. В контексті цього, було відмічено існування стійкого попиту на окремі групи агропродовольчих товарів за межами України, який трансформувался в переорієнтацію аграрного виробництва та підвищення інвестиційних надходжень з-за кордону.

Порівняння продуктивності сільськогосподарського виробництва України та країн Європи засвідчило існування значного потенціалу для нарощення валового

виробництва продукції, підтвердженого існуванням біологічного потенціалу сільськогосподарських культур і тварин. Нереалізований потенціал та порівняно високий рівень рентабельності аграрного виробництва формує інвестиційну привабливість галузі. Проте, недосконалість механізмів розподілу результатів праці та ціновий диспаритет у порівнянні із іншими секторами економіки обумовлює потребу у комплексному інвестуванні всього ланцюга агропродовольчого виробництва, від аграрного виробника до продовольчого ринку на засадах пропорційності та відкритості. Цей процес ускладнюється на фоні низького рівня рейтингу вітчизняної економіки за показниками сприяння розвитку бізнесу, конкурентоспроможності та економічної свободи, що в аграрному секторі накладається на неефективний менеджмент, недотримання агротехнологій, низький рівень впровадження інновацій, нестабільну державну політику, незадовільний стан матеріально-технічного забезпечення тощо.

Порівняння динаміки надходження прямих іноземних інвестицій в Україну та ЄС засвідчило схожість трендів за загальним обсягом надходжень, що супроводжується зростанням значення України на глобальному інвестиційному ринку за рахунок переважання темпів приросту інвестицій в економіку країни відносно баз порівняння. Зафіксовано низький рівень інвестиційної активності у розрахунку на душу населення, на противагу обсягу прямих іноземних інвестицій в розрахунку до ВВП та обсягу зовнішньої торгівлі, де показники України є суттєво вищими. Встановлено, що для створення конкурентоздатної економіки Україна потребує понад 40-50 млрд. дол. США залучених інвестицій. Проте, за наявного рівня розвитку і інституційного забезпечення ринкового середовища, Україна має потенційні можливості для ефективного освоєння зовнішніх інвестицій в сумі 2-2,5 млрд. дол. США на рік, що потребує розширення можливостей інвестиційної системи країни та активізацію роботи по розробці стратегічних інвестиційних програм розвитку сільського господарства.

Загальні показники інвестування в економіку Тернопільської області та зокрема аграрний сектор (табл. 1) демонструють суттєве зростання обсягів надходження інвестицій, ріст питомої ваги інвестицій, вкладених в сільське господарство, а також індикаторів відношення обсягу інвестицій до валової продукції. При цьому, темпи приросту названих показників по сільському господарству суттєво перевищують темпи приросту в цілому по економіці. Це демонструє пріоритетність сільського господарства в розвитку регіону.

Зважаючи на зміну структури виробництва аграрної продукції, в структурі надходження інвестицій в основний капітал частка рослинництва становить понад 60 %, але має спадний тренд. Інвестиції в тваринництво мають епізодичний характер та не характеризуються суттєвими закономірностями. Вони здійснюються на протязі 2-3 років, в основному, великими підприємствами, спрямовуються на формування основного стада тварин та формування матеріальної бази, після чого суттєво зменшуються. За невеликим винятком, більшість інвестицій аграрні формування спрямовують на купівлю машин, обладнання, інструментів та інвентарю.

Таблиця 1

Динаміка надходження інвестицій в економіку Тернопільської області,
включаючи сільське господарство за 2001-2013 рр.

Показники	РОКИ						2013 р. до 2001 р., разів більше
	2001	2005	2010	2011	2012	2013	
Інвестиції в основний капітал - всього, у фактичних цінах, млн. грн.	274,3	889,8	2109,0	2629,2	3374,8	2976,2	10,9
Інвестиції в основний капітал в сільське господарство, мисливство, лісове господарство, у фактичних цінах, млн. грн.	20,6	122,8	517,2	550,9	715,3	849,2	41,2
Питома вага інвестицій в основний капітал сільського господарства до інвестицій в основний капітал, всього, %	7,5	13,8	24,5	21	21,2	28,5	3,8
Прямі іноземні інвестиції в область - всього, на початок року, млн. дол. США	21,3	37,2	66,5	61,9	63,9	68,2	3,2
Прямі іноземні інвестиції в область в сільське господарство, мисливство, лісове господарство, на початок року, млн. дол. США	0,4	2,7	7,2	9,3	10,5	10,8	27,0
Питома вага прямих іноземних інвестицій в сільське господарство до прямих іноземних інвестицій, всього, %	1,9	7,3	10,8	15	16,5	15,8	8,3
Відношення інвестицій в основний капітал до обсягу валової продукції області,%	10,7	6,2	16,6	16,1	18,8	н/д	1,8*
Відношення інвестицій в основний капітал в сільське господарство, мисливство, лісове господарство до обсягу валової продукції сільськогосподарських підприємств Тернопільської області, %	1,6	8	21,7	16,9	19,3	22,5	14,3

* - порівняння даних 2012 р. із 2001 р.

Виявлено, що більшість аграрних формувань інвестують в обмеженому обсязі і не системно. Так, протягом 2009-2013 рр. не переривали інвестування лише 26 % аграрних формувань з числа тих, що здійснювали інвестування, а це лише 18,3 % підприємств від загальної чисельності діючих. Це свідчить про низький рівень інвестиційної активності та потенційні втрати, що виникають в результаті недофінансування або переривання інвестування і супроводжуються низькою економічною ефективністю інвестиційних процесів. Встановлено, що в розрізі організаційно-правових форм господарювання найбільш активно інвестують господарські товариства і приватні підприємства, які в сукупності вкладають 75-90 % усіх інвестицій в сільське господарство області.

Встановлено, що рівень концентрації інвестицій, що здійснюються аграрними формуваннями, становить лише 5-15 %. Проте, в межах окремих адміністративних районів встановлено високе значення концентрації, що супроводжується переважанням одного підприємства. В цілому, зважаючи на концентрацію

інвестицій аграрних формувань та інші, вище описані процеси, виокремлено ряд сценаріїв їх інвестиційної активності:

– перші підприємства інвестують постійно, намагаючись суттєво наростити основний капітал і за рахунок цього отримати приріст продуктивності виробництва. Їх інвестиції значні, вони спрямовуються на оновлення виробництва і розвиток;

– другі – інвестують ситуативно, в залежності від наявних коштів чи крайньої потреби. Обсяги інвестицій коливаються від найменших розмірів до достатньо суттєвих. Основна мета в інвестування таких підприємств – утримання позиції на ринку;

– треті – не інвестують взагалі, намагаючись вести конкурентну боротьбу за рахунок існуючих резервів. Такі підприємства не мають стратегічної мети, не прагнуть розвиватися, їхня діяльність відбувається в межах одного технологічного циклу.

Аналіз джерел залучення інвестицій показав переважання власних коштів в структурі їх надходження, що характеризується спадним трендом і поступово заміщується кредитами банків та іншими позиками. Частка іноземних інвесторів зростає, проте залишається все ще низькою – 2-2,8 %. Частка перших десяти країн за обсягом інвестицій складає 85,3 % від загального обсягу, тобто також має концентрований характер.

На основі ABC-аналізу було здійснено групування адміністративних районів та здійснено диференціацію стратегії сприяння активізації в них інвестиційної діяльності. Відповідно до цього, підприємства, розташовані в районах групи А не потребують постійного стимулювання і сприяння розвитку інвестиційної діяльності. Для них доцільно застосовувати прямі платежі у тих сферах, що потребують першочергового розвитку або є об'єктивно нерентабельними на даному етапі реформ аграрного сектору. Підприємства групи В потребують стабілізації інвестиційної діяльності, якої можна досягти за рахунок пом'якшення умов кредитування або податкової політики для самих агроформувань чи підприємств – інвесторів. Підприємства групи С характеризуються найменшими обсягами інвестицій. Відповідно, існує доцільність у районах цієї групи покращити інвестиційний клімат за рахунок спрощення процедур ведення бізнесу і активнішого використання механізмів державної підтримки доходів агровиробників.

Регресійний аналіз показав, що інвестування в сільське господарство є важливим чинником росту обсягів валового виробництва. Аналіз кореляційних зв'язків між показниками ефективності виробництва та ресурсозабезпеченості засвідчив існування залежностей між обсягом інвестицій та доходом, площею угідь, чисельністю працівників, що дозволило сформулювати припущення про те, що великі підприємства інвестують активніше і це сприяє їх вищим економічним показникам. Поряд із тим, було зафіксовано обернений зв'язок обсягу інвестицій із вартістю основних засобів, а також слабкий зв'язок із рівнем рентабельності. Це свідчить про недостатній рівень інвестицій, який не дозволяє отримати суттєвого приросту ефективності та забезпечити повне відновлення матеріально-технічного стану агроформувань. Наведені припущення було підтверджено в результаті кластерного аналізу.

На основі наведених зв'язків було виявлено залежність обсягів інвестування аграрних формувань від особливостей операційних систем, зокрема обсягу та окремих статей витрат, їх питомої ваги, а також рівня товарності продукції. Рівняння регресії такої залежності має вигляд:

$$Y=39,17-0,05x_1-0,39x_2+0,05x_3+0,34x_4+0,70x_5 \quad (1)$$

де, Y – математичне сподівання обсягу освоєних інвестицій в основний капітал у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.; x_1 – обсяг сукупних витрат у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.; x_2 – обсяг матеріальних витрат у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.; x_3 – питома вага матеріальних витрат, %; x_4 – обсяг витрат на амортизацію у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь; x_5 – рівень товарності продукції аграрного виробництва, %.

Відповідно до моделі, основні резерви збільшення надходження інвестицій в аграрні формування лежать в основі скорочення сукупних та матеріальних витрат на користь амортизаційних відрахувань та підвищення рівня товарності аграрної продукції.

На основі фінансового й інвестиційного аналізу встановлено, що в умовах, які склалися в аграрному ринку, активна інвестиційна та фінансова діяльність є вагомим фактором ризику і нестабільності показників аграрних підприємств. Проте, при ефективній операційній діяльності вони дозволяють досягати високого рівня ефективності господарювання, а диверсифікація джерел залучення інвестицій та раціональне маневрування в системі позик та інвестицій дозволяють досягати стабільного високого результату.

У третьому розділі **“Основні напрями активізації і підвищення економічної ефективності інвестиційної діяльності аграрних формувань”** обґрунтовано перспективи розвитку інвестиційної діяльності в контексті земельної реформи, обґрунтовано напрями її оптимізації на основі теорії обмежень; визначено перспективи диверсифікації джерел надходження інвестицій на ринку.

Встановлено, що технічне й технологічне переозброєння сільськогосподарського виробництва, формування інвестиційно привабливого аграрного сектору, розвиток сільських територій суттєво залежать від системи довгострокового кредитування сільгоспвиробників. Через брак ліквідної застави у підприємств, незнання кредитних продуктів, які пропонуються різними установами банків, великий перелік необхідних документів для одержання кредиту та з інших причин кредитне забезпечення аграрних підприємств знаходиться на низькому рівні. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України доступ до кредитів мають 40% суб'єктів аграрного ринку. Проте, зважаючи на особливості обігу земель сільськогосподарського призначення, що не зважаючи на декларації, поки що не має товарного характеру, іпотечне кредитування на даний час не є повноцінним фінансовим важелем.

Зазначено, що ключовими напрямами взаємозв'язку між земельною реформою та інвестуванням в сільське господарство є: по-перше, надання сільськогосподарським угіддям статусу повноцінної застави, що дозволить значно збільшити інвестиційний потенціал агроформувань; по-друге, визначення вартості

сільськогосподарських угідь, що прямо впливає на вартість застави і, відповідно, потенційний обсяг залучених інвестиційних ресурсів; по-третє, визначення умов надання кредиту та його повернення, а також наслідків, що настають у випадку неповернення кредиту.

Для запровадження повноцінного іпотечного кредитування, здатного підвищити рівень доступу аграрних формувань до інвестиційного капіталу, запропоновано: завершити процес заміни земельних сертифікатів, запровадити регульований ринок земель сільськогосподарського призначення, сформувані інституційне середовище для можливості управління заставою землі, розвинути систему аграрного страхування та гарантування повернення кредитів.

Визначено, що землекористування в інвестиційному процесі має двосторонньо спрямовані аспекти, які, з одного боку, в перспективі, передбачають можливість використання сільськогосподарських угідь (або прав на їх оренду) у якості застави під залучення кредиту, а з іншого – обумовлюють потребу в інвестиціях у земельні угіддя з метою збереження та відновлення їх властивостей, основна серед яких – родючість.

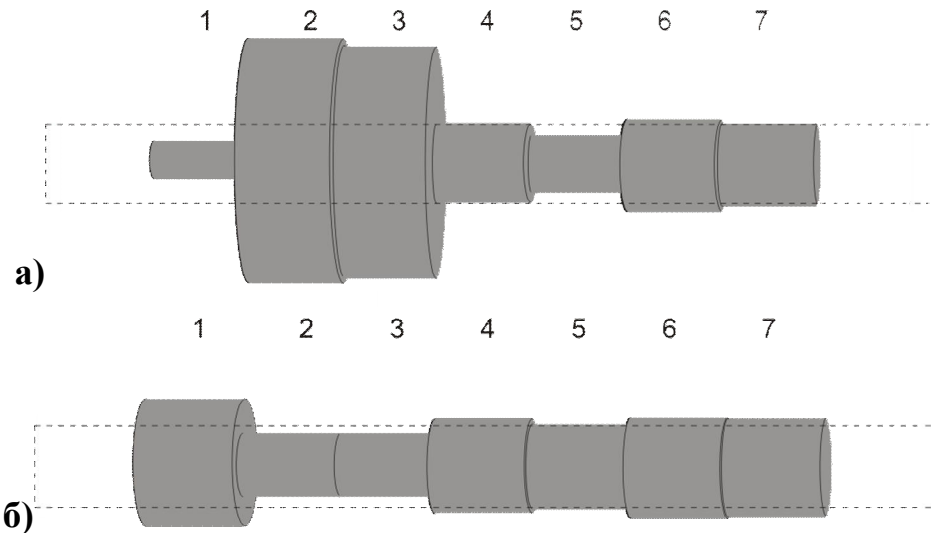
В сучасних умовах жорсткої конкуренції на агропродовольчих ринках традиційні методи управління фінансовими та інвестиційними потоками вичерпують свій потенціал. З метою забезпечення оптимального використання залучених інвестицій запропоновано використання механізмів та можливостей теорії обмеження систем, спрямованої на пошук тих факторів чи елементів, які визначають межу можливостей системи. Відповідно до цього, запропоновано управляти підприємством через управління найслабшою ланкою ланцюга або потоку. Наведено загальний алгоритм рішень, щодо використання теорії в процесі інвестиційної діяльності аграрними формуваннями. При цьому визначено, що інвестиційні ресурси сільськогосподарських підприємств можуть бути отримані із трьох основних джерел: за рахунок кредитів та операцій лізингу, залучення інвестицій на основі сформованого інвестиційного проекту та за рахунок вивільнення коштів, що витрачаються нераціонально відповідно до теорії обмеження систем.

Аналіз визначених вище процесів за виробництвом м'яса великої рогатої худоби (ВРХ), як однієї із найбільш проблемних галузей сільського господарства, за показниками ПАП "Агропродсервіс і ТОВ "Україна", та порівняння отриманих результатів із середніми показниками по сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області дозволив візуалізувати та систематизувати висновки щодо потенціалу кожного процесу, резервів покращення стану системи в цілому (рис. 2).

Запропонована діаграма наочно відображає "вузькі місця" системи з виробництва м'яса ВРХ, які в ПАП "Агропродсервіс" полягають у низькому рівні забезпечення поголів'ям та недостатньому рівні товарності продукції. Діаграма свідчить, що в ТОВ "Україна" усунення потребують проблеми капіталоозброєності та трудозабезпеченості. Названі напрямки повинні бути пріоритетними при інвестуванні даних підприємств.

Виявлено, що починаючи із 2006 року, 16 аграрних компаній здійснили первинне розміщення акцій на світових фондових біржах (ІРО), що дозволило їм

залучити значні обсяги інвестицій, визначити рівень капіталізації та покращити прозорість своєї фінансової діяльності. Доведено, що використання ІРО не можна розглядати виключно як елемент залучення інвестицій, оскільки за несприятливих умов це може знизити вартість та інвестиційну привабливість підприємства і погіршити його фінансовий стан.

Умовні позначення: - - - - - діапазон середніх значень в аграрних підприємствах Тернопільської області; 1 – припадає голів ВРХ на 100 га сільськогосподарських угідь, гол; 2 – припадає основних засобів на 1 голову ВРХ, тис. грн. на 1 голову; 3 – припадає працівників, зайнятих в тваринництві на 1 голову ВРХ, осіб; 4 – повна собівартість продукції, тис. грн.; 5 – рівень товарності продукції, %; 6 – продуктивність тварин, %; 7 – рентабельність виробництва продукції, %.

Рис. 2 Оцінка забезпеченості матеріального потоку м'яса ВРХ в ПАП "Агропродсервіс" Тернопільського району (а) та ТОВ "Україна" Підволочиського району Тернопільської області (б) на основі теорії обмеження систем

Інтеграція українських компаній в світову економіку дозволяє все більшій кількості компаній активно переймати світовий управлінський доступ і використовувати найширший набір інструментів для залучення фінансування. До того ж вихід на міжнародні ринки потребує активного втручання держави в цей процес та більш досконалого державного регулювання, яке б орієнтувалося на кращу міжнародну практику.

Встановлено також, що публічність фінансової та інвестиційної діяльності аграрних компаній є вагомим чинником підвищення їхньої інвестиційної привабливості, що впливає з результатів діяльності ряду агрохолдингів, які характеризується найвищим ростом акцій з часу їх розміщення, доступом до вигідних кредитів європейських і світових банків, інвестиційних фондів та широкою диверсифікацією джерел залучення інвестицій, в тому числі через розміщення облігацій.

ВИСНОВКИ

Результатом дослідження є теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення науково-практичного завдання вдосконалення інвестування аграрних формувань в умовах ринкових відносин, що дають підстави зробити такі висновки:

1. Інвестиційна діяльність є важливою складовою розвитку економіки України та аграрного сектору зокрема, яка сприяє подоланню кризових явищ, впровадженню досягнень НТП та розвитку. На сучасному етапі аграрної реформи інвестиції відіграють виключну роль в процесі підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва, оскільки потреба в оновленні та нарощуванні виробничого та інфраструктурного потенціалу галузі є дуже велика. Відповідно до цього, трактування процесу інвестування в аграрному секторі економіки потребує врахування пріоритетів розвитку галузі та її особливостей, ключовими з яких є досягнення соціально-економічного ефекту, вирішення продовольчої проблеми та розширення її експортного потенціалу.

2. Аграрні формування України мають значний потенціал, реалізація якого стримується повільними темпами нарощування інвестицій, їх низьким рівнем диверсифікації та активності підприємств. В сукупності це зумовлює потребу в активізації державних програм інвестування, основні засади яких повинні бути адаптовані з досвідом передових країн світу. Основний акцент в даному контексті повинен робитися на: заохочення інвестицій у виробничу сферу, забезпечення пільгового оподаткування аграрних інвестицій, створення умов для прискореної амортизації і швидшого оновлення матеріально-технічної бази сільського господарства, диференціацію податкового навантаження для інвестиційно активних та неактивних підприємств, налагодження зв'язків між агроформуваннями і постачальниками матеріально-технічних ресурсів на взаємовигідних умовах.

3. В умовах критичної нестачі інвестиційних ресурсів та слабого рівня розвитку інвестиційної та фінансово-кредитної системи, важливим фактором розвитку стає пошук додаткових альтернативних джерел отримання вільних коштів або їх раціональний перерозподіл. Відповідно до цього встановлено, що значні резерви інвестування в аграрному секторі містяться у перерозподілі фінансових потоків на умовах теорії обмеження систем та забезпечення першочергового інвестування тих виробничих ланок, які характеризуються найменшою пропускну здатністю і формують основні обмеження росту продуктивності усього суб'єкта господарювання. Інвестування аграрних формувань за розробленою методикою дозволяє уникати нераціональних та неефективних інвестицій, вкладення яких не приносить результату, оскільки не дозволяє збільшувати пропускну здатність виробничої системи агроформувань.

4. Інвестиційні процеси в аграрних формуваннях є тісно пов'язані з іншими фінансовими, економічними та господарськими процесами. Так, встановлено залежність обсягів інвестицій від таких факторів, як площа угідь, обсяг доходу, чисельність працівників, структура операційних витрат. Відповідно до цього визначено, що значні резерви росту інвестиційної активності та підвищення її ефективності є у збільшенні площі підприємства, зменшенні сукупних та матеріальних витрат у розрахунку на одиницю площі, збільшенні амортизаційних відрахувань та підвищення рівня товарності продукції. Поряд із тим, встановлено, що обсяг інвестицій на сьогодні не досягнув бажаного рівня і не забезпечує збільшення фінансового результату аграрних формувань в достатньому обсязі.

5. Інвестиційна активність аграрних формувань характеризується високим рівнем концентрації в межах підприємств-лідерів, суттєвим переважанням господарських товариств у структурі інвестицій над іншими організаційно-правовими формами агроформувань та одночасним послабленням концентрації інвестиційної активності у районах без явного підприємства-лідера. Позитивна динаміка росту рівня концентрації найчастіше спостерігалася в тих районах де функціонують агрохолдинги або їх дочірні підприємства. Зважаючи на вище викладене, було виділено такі сценарії інвестиційної активності аграрних формувань: перший – агроформування інвестують значні обсяги інвестицій, які спрямовуються на оновлення сільськогосподарського виробництва, і його розвиток; другий – інвестують ситуативно, в залежності від наявних коштів; третій – не інвестують взагалі, не мають стратегічної мети і не прагнуть розвиватися, а їхня діяльність планується в межах одного технологічного циклу.

6. Не достатній рівень розвитку інвестиційного ринку обумовлює спрощення пов'язаних із ним процесів. Умови кредитування та його можливості нині є незадовільними для аграрних формувань. Виходом із цієї ситуації запропоновано розвиток іпотечного сільськогосподарського кредитування, впровадження якого передбачає запровадження регульованого ринку земель сільськогосподарського призначення, розвиток системи аграрного страхування, формування інституційного середовища та відповідних агентів, а також забезпечення організації їх роботи на взаємовигідних договірних умовах.

7. Не розвиненість внутрішнього інституційного середовища обумовлює потребу в пошуку аграрними формуваннями зовнішніх джерел залучення іноземних. Найбільш реалізованим джерелом залучення іноземних інвестицій є IPO – первинне розміщення акцій на фондових біржах світу. Вагомою проблемою такого інструменту залучення інвестицій на сьогодні є відсутність доступу до зовнішніх позик для малих та середніх аграрних підприємств. Проблему пропонуємо усунути внаслідок горизонтальної інтеграції та кооперації агроформувань.

8. Важливим елементом дослідження стало виявлення взаємозалежностей між показниками залучених інвестицій, вартістю основних засобів, валовою доданою вартістю та показниками фінансових результатів. Така залежність обумовила потребу у формуванні моделі проектування потенційного ефекту від зміни стану факторних ознак у сфері залучення та розміщення інвестиційних ресурсів. При цьому, системний аналіз показників ряду аграрних підприємств засвідчив позитивний вплив інвестицій на рівень їх господарювання, що сприяє не лише росту ефективності, але підвищенню фінансової стабільності, рівня ліквідності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображено основні наукові результати дисертації

1. Чорний Р. В. Інвестиційна політика в аграрному секторі економіки – формування і реалізація / Р. В. Чорний // Інноваційна економіка. – 2008. – № 4. – С. 119-123 (0,55 друк. арк.).

2. Чорний Р. В. До питання залучення інвестиційних ресурсів в ПАК України / Р. В. Чорний // Галицький економічний вісник. – 2009. - № 2(23). – С. 179-184 (0,8 друк. арк.).

3. Чорний Р. В. Формування інвестиційної привабливості аграрного сектору економіки / Р. В. Чорний // Економіка та управління АПК : зб. наук. праць. – Біла Церква, 2010. – Вип. 2 (71). – С. 150-154 (0,6 друк. арк.).

4. Чорний Р. В. Особливості процесу інвестування в основний капітал сільськогосподарського виробництва / Р. В. Чорний, Р. В. Волошин // Інноваційна економіка. – 2010. – №2 (16). – С. 134-137 (0,25 друк. арк.).

5. Чорний Р. В. Суть інвестицій та роль інвестицій у процесі сільськогосподарського виробництва / Р. В. Чорний, Р. В. Волошин // Інноваційна економіка. – 2010. – № 3 (17). – С.161-164 (0,35 друк. арк.).

6. Чорний Р. В. Процеси інвестиційного забезпечення сільського господарства в умовах становлення ринкової економіки / Р. В. Чорний // Сталий розвиток економіки. – 2011. – №7(10). – С. 143-147 (0,5 друк. арк.).

7. Чорний Р. В. Удосконалення організаційно-економічного механізму інвестиційних процесів у сільському господарстві / Т. Г. Дудар, Р. В. Чорний // Агросвіт. – 2012. – №21(10). – С.6-12 (0,9 друк. арк.).

8. Черный Р. В. Конструктивные направления адаптации мирового опыта инвестирования в сельское хозяйство к условиям Украины / Р. В. Черный // Вестник Тихоокеанского государственного экономического университета : Научный журнал. – 2013. – Вып. 3 (67). – С.48-59 (1 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Чорний Р. В. Оцінка функціональної діяльності менеджера в управлінських структурах підприємств АПК / Р. В. Чорний // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті : Тези доповідей четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, (Тернопіль, 22-23 лютого 2007 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2007. – С. 373-375 (0,2 друк. арк.).

10. Чорний Р. В. Інвестиційна діяльність фінансово-промислових формувань в АПК України / Р. В. Чорний // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті : Тези доповідей шостої Міжнародної науково-практичної конференції, (Тернопіль, 26-27 лютого 2009 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – С. 362-364 (0,2 друк. арк.).

11. Чорний Р. В. Формування і функціонування організаційно-економічного механізму інвестування в сільському господарстві / Р. В. Чорний // Стратегія розвитку підприємства: теорія, організація, практика : Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, (Тернопіль-Чортків, 12-13 березня 2009 р.). – Тернопіль-Чортків, 2009. – С. 229-231 (0,2 друк. арк.).

12. Чорний Р.В. Інвестування розвитку сільського господарства / Р. В. Чорний // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : Тези доповідей сьомої Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, (Тернопіль, 25-26 лютого 2010 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 406-407 (0,1 друк. арк.).

13. Чорний Р. В. Інвестування – як шлях до забезпечення стабільного економічного зростання / Р. В. Чорний // Проблеми, напрями і механізм забезпечення сталого розвитку суб'єкти національної економіки : Тези доповідей Всеукраїнської

науково-практичної Інтернет конференції, (Тернопіль, 6-7 травня 2010 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 171-173 (0,15 друк. арк.).

14. Чорний Р. В. Аналіз інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств регіону / Р.В. Чорний // Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки :Тези доповідей Міжнародної науково-практичної Інтернет конференції, (Тернопіль, 20-21 жовтня 2011 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2011. – С 360-363 (0,25 друк. арк.).

15. Чорний Р.В. Інвестиційна привабливість України на світовому ринку інвестицій / Р.В. Чорний // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації. Збірник тез доповідей десятої ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, (Тернопіль, 21-23 лютого 2013 р.) . – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – С. 116-117 (0,2 друк. арк.).

16. Чорний Р. В. Розвиток інвестиційної діяльності в сільському господарстві України в контексті земельної реформи / Р.В. Чорний // Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд : Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, (Донецьк, 14-15 березня 2014 р.). - Донецьк : СІСУ, 2014. – Ч.2. – С. 124-126 (0,25 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Чорний Р. В. Інвестування аграрних формувань в умовах розвитку ринкових відносин. - Рукопис

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2014.

Дисертацію присвячено дослідженню науково-методичних і практичних засад інвестування аграрних формувань. Розкрито економічний зміст інвестування, визначено його особливості в аграрному секторі, з'ясовано його сутність як комплексу заходів, здійснюваних суб'єктами аграрного підприємництва. Встановлено місце інвестування в системі наукових знань. Узагальнено конструктивні напрямки вдосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності на прикладі передових та постсоціалістичних країн.

На основі дослідження динаміки, структури, тенденцій та специфіки інвестування аграрних формувань виявлено високий потенціал галузі та її інвестиційну привабливість. Наведено пропозиції щодо вирішення ключових проблем нестачі та неефективного використання інвестиційних ресурсів.

Запропоновано механізми розвитку іпотечного кредитування як джерела інвестицій, здатного в короткий термін акумулювати фінансові ресурси. Розроблено методику визначення пріоритетності інвестиційних зусиль на засадах теорії обмеження систем. Обґрунтовано доцільність та раціональність залучення іноземних інвестицій через фондовий ринок, наведено механізм використання такої можливості малими та середніми аграрними формуваннями.

Ключові слова: інвестиції, інвестування, аграрний сектор економіки, агроформування, аграрна реформа, інвестиційний ринок, інвестиційна

привабливість, інвестиційні ресурси, теорія обмеження систем, іпотечне кредитування, фондовий ринок.

АННОТАЦИЯ

Черный Р. В. Инвестирование аграрных формирований в условиях развития рыночных отношений. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2014.

Диссертация посвящена исследованию научно-методических и практических основ инвестирования аграрных формирований. Раскрыто экономическое содержание инвестирования, определены его особенности в аграрном секторе. Установлено место инвестирования в системе научных знаний. Обобщены конструктивные направления усовершенствования государственного регулирования инвестиционной деятельности на примере передовых и пост социалистических стран.

Рассмотрено место инвестиций в системе экономических знаний и категорий. Определено позитивное влияние инвестиций на экономику и ее развитие. Установлено, что ключевые особенности инвестирования в сельское хозяйство определяются природно-климатическими и биологическими процессами.

Сущность инвестирования определено как комплекс мероприятий, осуществляемых субъектами аграрного рынка, направленный на вложение капитала в любой форме и виде, в объекты хозяйственного механизма с целью достижения определенных целей, с учетом дополнительных, связанных с природо-климатическими и социально-демографическими факторами, рисков и других условия агропроизводства.

Произведено периодизацию инвестиционной политики в Украине. Предложено конструктивные направления внедрения зарубежного опыта регулирования инвестирования в сельское хозяйство. Охарактеризовано инвестиционную систему аграрного сектора Украины с точки зрения главных проблем (слабого развития институциональной среды, нехватки финансовых ресурсов для инвестирования и неэффективности аграрного менеджмента).

На основе исследования динамики, структуры, тенденций и специфики инвестирования аграрных формирований выявлен высокий потенциал отрасли и ее инвестиционную привлекательность. Доказано, что инвестиционные процессы в аграрных формированиях тесно связаны с неравномерностью инвестиционной деятельности, концентрацией инвестиций в границах небольшого количества предприятий, дискретностью инвестирования, обуславливающей потери эффективности из-за недоинвестирования или частичного инвестирования проектов. При этом, объем привлеченных инвестиций на сегодня является недостаточным и поэтому не может определять состояние финансовых результатов аграрных формирований.

В условиях нехватки кредитных ресурсов, предложено механизм развития ипотечного кредитования как источника, аккумулирующего большие объемы ресурсов в короткие сроки. Разработано механизм развития данного инструмента на основании введения регулируемого рынка земель сельскохозяйственного назначения, развития системы аграрного страхования, формирования институциональной среды и соответствующих агентов, а также обеспечение организации их работы на взаимовыгодных условиях.

Установлено, что значительные резервы инвестирования в аграрном секторе кроются в перераспределении финансовых потоков на условиях теории ограничения систем и обеспечения первоочередного инвестирования тех производственных звеньев, которые характеризуются наименьшей пропускной способностью и формируют основные ограничения роста производительности всего предприятия. Обоснована целесообразность и рациональность привлечения иностранных инвестиций через фондовый рынок, приведены механизм использования такой возможности малыми и средними аграрными формированиями.

Ключевые слова: инвестиции, инвестирование, аграрный сектор экономики, агроформирование, аграрная реформа, инвестиционный рынок, инвестиционная привлекательность, инвестиционные ресурсы, теория ограничения систем, ипотечное кредитование, фондовый рынок.

ANNOTATION

R. V. Chorny. Investment of agrarian formations in the development of market relations. – Manuscript

Dissertation for the degree of economic sciences candidate, on the specialty 08.00.04 – economics and management (by economic activity). – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2014.

The thesis investigates scientific, methodological and practical principles of agricultural groups investing. The economic content of the investing is disclosed, its features in agriculture is defined. Its is also revealed its nature as a set of measures taken by the subjects of agricultural enterprise, established a place of investment in the system of scientific knowledge, and constructive directions of improving of the investing activity state regulation is generalized on the example of the advanced and post-socialist countries.

Based on the study of the dynamics, structure, trends and specific of agrarian formations investing, it is revealed a high potential of the field and its investing attractiveness. It is also found a significant lack of investment resources, and given proposals for solving the key problems about lack of investment and inefficient use of resources.

It is proposed mechanisms of mortgage lending as a source of investment that can accumulate financial resources in a short term. It is developed the method of determination investing efforts priority on the basis of the theory of constraints. The expediency and rationality to attract foreign investing through the stock market, given the mechanism of such opportunities to small and medium-sized agricultural units.

Keywords: investing, investment, agricultural sector, agricultural farm, land reform, investment market, investment attraction, investment resources, theory of constraints, mortgage lending, the stock market.